

Kentleşme Sürecinde Değişen Düğün Merasimleri ve Toplumsal Yansımaları Üzerine Bir Alan Araştırması*

Muhammet Talha SAĞLAM¹

Öz: Sanayi Devrimi sonrası kırsal alanlardan kentlere yönelen yoğun göçler, kentleşmenin hızını artırmıştır. Türkiye ise benzer süreçleri, 20. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla yaşamaya başlamış ve hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir. Farklı bölgelerdeki kırsal nüfus, büyükşehirlere akın etmiştir. Böylece ülkenin farklı yerel kültürleri kentlere taşınmış ayrıca yeni kent sakinleri, başta kent kültürü olmak üzere farklı kültürlerle tanışmışlardır. Bu çalışma, kentleşme sürecinde meydana gelen sosyal, kültürel ve dinî değişmeyi, düğün merasimleri üzerinden ele almaktadır. Çünkü düğün merasimleri, bir topluluğun kültürünü yansıtan en önemli unsurlardandır. Bunun yanında yaşam tarzını şekillendiren kültürün, sosyal ve dinî hayatla olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, düğün merasimlerinin ve bu merasimlerde yaşanan değişimin, toplumu anlama noktasında önemli bir projeksiyon işlevi göreceği düşünülmektedir. Çalışmamız bu noktadan hareketle nitel yöntemin tercih edildiği ve fenomenolojik desenin kullanıldığı bir alan araştırmasıdır. Bursa kent merkezine göç eden Belenören köylüsü ailelerin üç nesliyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Böylece kentleşme sürecinde düğün merasimlerinde yaşanan değişimi görme fırsatı elde edilmiştir. Bir yandan bu değişimin sosyal, kültürel ve dinî yönlerine temas edilirken diğer yandan ilgili yöreye ait folklorik unsurlara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Göç, Değişme, Din, Dindarlık, Geçiş Törenleri, Düğün.

A Field Study on Changes in Wedding Ceremonies and Their Social Reflections in the Urbanization Process

Abstract: After the Industrial Revolution, intensive migrations from rural areas to cities increased the speed of urbanization. Turkey started to experience similar processes in the second half of the 20th century and entered a rapid urbanization process. The rural population in different regions migrated to the metropolitan cities. Thus, the different local cultures of the country moved to the cities, and the new city residents encountered different cultures, especially the urban culture. This study deals with the social, cultural and religious change that occurred in the process of urbanization through wedding ceremonies. Because wedding ceremonies are one of the most important elements that reflect the culture of a community. In addition, considering the relationship between the culture that shapes the lifestyle and social and religious life, it is thought that wedding ceremonies and the change experienced in these ceremonies will serve as an important projection for understanding the society. From this point of view, our study is a field research in which qualitative method is preferred and phenomenological design is used. In-depth interviews were conducted with three generations of Belenören villager families who migrated to Bursa city center. Thus, the opportunity to see the change in wedding ceremonies in the process of urbanization was obtained. Social, cultural and religious aspects of this change have been touched upon. In addition, folkloric elements about Belenören village are included.

Keywords: Urbanization, Migration, Change, Religion, Religious, Rites of Passage, Wedding.

* Bu makale "Kentleşme Sürecinde Sosyo-Kültürel ve Dini Değişme: Bursa Belenören Köylüleri Örneği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Çalışma için Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden 27 Nisan 2018 tarih ve 2018-4 sayılı oturum kararıyla sosyal ve beşerî bilimler araştırma ve yayın etiğine uygun olduğuna dair onay alınmıştır.

¹ Arş. Gör. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, TÜRKİYE, m.talhasaglam@yaani.com, ORCID: 0000-0002-8436-069X

Articles in Theosophia are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Giriş

Sanayi Devrimi kent tarihi için önemli bir kırılmayı beraberinde getirmiştir. Binlerce yıldır organik enerji ile yapılan üretim ve ulaşım artık inorganik enerjiyle yapılmaya başlanmış ve bu durum pek çok köklü değişikliğe sebep olmuştur.² Uzmanlaşma ve kitle üretiminin mümkün hâle gelmesi; ekolojik, ekonomik ve toplumsal dönüşümler meydana getirerek kenti temelden değiştirmiştir. Anılan değişimin temel unsurlarından birisini Sanayi Devriminin getirdiği büyük nüfus hareketleri oluşturmaktadır. Kırsal bölgelerde yaşayan çiftçiler köylerini terk edip sanayi kuruluşları çevrelerine yerleşerek kentli işçiler haline gelmiştir.³ Farklı bölgelerden gelip kente yerleşen bu insanlar bir yandan kendi yerel kültürlerini kente taşıırken diğer taraftan başta kent kültürü olmak üzere farklı kültürlerle karşılaşmışlardır. Bu karşılaşma kültürel bir değişmeyi beraberinde getirmiştir. Zira kültür, geniş ve yalın bir tanımlamayla bir ulusun, bir halkın veya bir topluluğun yaşam tarzını ifade etmektedir.⁴ Dolayısıyla yeni kent sakinlerinin kentli yaşam tarzıyla karşılaşmalarının kültürel değişmeyle sonuçlanması kaçınılmazdır. Çünkü kent, sadece ekolojik ve iktisadi bir birim olmanın ötesinde kültürel bir alan olup modern insanın doğal habitatıdır.⁵

Türkiye 20. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir. Ülkenin farklı noktalarındaki kırsal nüfus, büyükşehirlere akın etmiştir.⁶ Elinizdeki çalışma kırdan kente göçler sonucunda yaşanan kültürel değişmeyi anlamayı matuf, düğün merasimlerini konu edinmektedir. Zira geçiş merasimlerinden olan düğünler, bir topluluğun kültürünü yansıtan en önemli unsurlardandır. Bunun yanında yaşam tarzını şekillendiren kültürün, sosyal ve dini hayatla olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, düğün merasimlerinin ve bu merasimlerde yaşanan değişimin, toplumu anlama noktasında önemli bir projeksiyon işlevi göreceği düşünülmektedir. Buradan hareketle çalışmamızda, saha verileri ve ilgili literatür ışığında geleneksel bir köy düğünü tasviri yapılacaktır. Ardından kente göçle birlikte düğün merasimlerinde yaşanan değişim konu edilecektir. Bu esnada sosyal, ekonomik, kültürel ve dini boyutlarıyla, geleneksel kır toplumu ile modern kent toplumunun yapısal özelliklerine dair ip uçları görme fırsatı yakalanacaktır. Ayrıca düğün merasimleri bağlamında ilgili yöreye dair önemli folklorik unsurların literatüre kazandırılması hedeflenmektedir.

1. Yöntem

Sosyal olgular zamana ve olguların parçası olan kişilere göre farklılık gösterdiği için değişkendir. Bu yüzden sosyal araştırmalarda, olguları ilgili bireylerin bakış açıları üzerinden

² Gideon Sjoberg, "The Preindustrial City", *American Journal of Sociology* 60/5 (1955), 439.

³ Hans Freyer, *Sanayi Çağı*, ed. M. Rami Ayas, çev. Bedia Akarsu - Hüseyin Batuhan (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2018), 46-51.

⁴ Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999), 536.

⁵ Rober E. Park - Ernest W. Burgess, *Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*, çev. Pınar Karababa Kayalığıl (Heretik Yayınları, 2018), 38-39.

⁶ Türkiye'de kent nüfusundaki artışı görmek için bk. Ruşen Keleş, *Kentleşme Politikası* (Ankara: İmge Kitabevi, 2015), 64-65; Yusuf Şahin, *Kentleşme Politikası* (Bursa: Ekin Yayınevi, 2017), 81; "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları", *Türkiye İstatistik Kurumu* (2021).

görmeye çalışan ve bu bakış açılarını oluşturan yapı ve süreçlere odaklanan nitel yöntem daha çok tercih edilmektedir.⁷ Bu sebeple elinizdeki araştırmada da nitel yöntem tercih edilmiştir.

1.1. Araştırma Deseni

Nitel bir araştırmada uygulanacak desen, araştırmacının tutarlı ve amaca uygun olarak hedefe ulaşmasında önemli rol oynar. Ancak unutulmamalıdır ki nitel araştırmada kullanılan desenleri birbirinden kesin çizgilerle ayırmak her zaman mümkün değildir.⁸ Bu araştırmada temel olarak fenomenoloji deseni tercih edilmiştir. Bu desen bir olguyu veya kavramı araştırırken ilgili kişilerin deneyimlerinden yola çıkarak, onların neyi nasıl anladıklarına odaklanır.⁹ Araştırmada, kentlileşen bireylerin düğün merasimlerinde meydana gelen farklılaşmaya ve bu farklılaşmadan yola çıkılarak onların sosyal, kültürel ve dini değişimlerine odaklanılmıştır.

1.2. Katılımcı Grubu

Çalışmada kentlileşme sürecinde düğün merasimlerinde meydana gelen değişim konu edilmektedir. Bu sebeple katılımcılar belirlenirken, kentlileşme sürecini görebilmek adına, Bursa'nın Belenören köyünden kent merkezine göç eden 13 aile amaçlı örneklem tekniğiyle seçilerek her ailenin üç nesliyle de görüşülmüştür.¹⁰ Ailelerin seçilmesinde ise buna ilaveten kartopu örnekleme tekniğine başvurulmuştur.¹¹ Kentlileşme sürecini ve değişimi izleyebilmek için her bir aileden üç kuşakla görüşülmüştür. Burada baz alınan ilk kuşak köy doğumlu olmasına karşın kente taşınmıştır. Bir kısmı ise yılın belli dönemlerinde köyde belli dönemlerinde ise kentte yaşamaktadır. Böylece ilk nesilden başlamak üzere ikinci ve üçüncü nesillerin kentleşme serüveni başlamıştır. Düğün merasimleri üzerine yapılan bir çalışmada katılımcıların tamamının evli olmaları beklenir. Fakat elinizdeki makale daha geniş bir çalışmanın küçük bir kesitini oluşturduğu için henüz evlenmemiş katılımcılar da mevcuttur. Ancak bu katılımcıların nasıl bir düğün yapmayı düşündükleri sorularak verdikleri cevaplar değerlendirmeye alınmıştır. Katılımcı grubunda 29'u erkek 13'ü kadın olmak üzere toplam 42 kişi bulunmaktadır. Bunların yaş ortalamasına bakıldığında ise ilk neslin 69,41, ikinci neslin 53, üçüncü neslin 27,46 yaş ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. En küçük katılımcının yaşı 17 iken en büyük katılımcının yaşı 88'dir. Her bir aile ve her bir katılımcıya bir anonim isim verilmiştir. Bunun yanında metin içinde bahsi geçen katılımcının hangi aileden ve kaçınıcı nesilden olduğunu gösteren üçlü bir numaralandırma sistemi oluşturulmuştur. Örneğin bir katılımcı ifadesinin sonunda (1.1.1. MEHMET, 78) yazıyorsa ilk rakam aile numarasını, ikinci rakam katılımcının kaçınıcı nesilden olduğunu, üçüncü rakam o nesilden görüşülen kaçınıcı kişi olduğunu, virgülden sonraki rakam ise katılımcının yaşını göstermektedir. Aşağıda katılımcı grubunun listesi verilmiştir. Listede toplam 44 isim bulunmaktadır. Ancak Mehmet ve Rukiye iki ailenin birinci neslini temsil eden ortak katılımcılardır. Dolayısıyla katılımcı grubu yukarıda ifade edildiği üzere 42 kişiden müteşekkildir.

⁷ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 41.

⁸ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 67.

⁹ John W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013), 77.

¹⁰ Türker Baş - Ulun Akturan (ed.), *Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 90.

¹¹ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 122.

Tablo 1-Katılımcı ailelere ve kişilere dair isim listesi.

1. Lale Ailesi	4.2.1. Hatice	7.3.1. Sabri	11.1.2. Fadime
1.1.1. Mehmet	4.3.1. Melike	8. Leylak Ailesi	11.2.1. Ali
1.2.1. Hasan	5. Sümbül Ailesi	8.1.1. Celil	11.3.1. Zeynep
1.1.3. Tahsin	5.1.1. Bekir	8.2.1. Semih	12. Defne Ailesi
2. Karanfil Ailesi	5.2.1. Sevilay	8.3.1. Üzeyir	12.1.1. Salih
2.1.1. Rukiye	5.2.2. Eyüp	9. Papatya Ailesi	12.1.2. Elif
2.2.1. Kadir	5.2.3. Ahmet	9.1.1. Dursun	12.2.1. Ecrin
2.2.2. Meltem	6. Nilüfer Ailesi	9.2.1. Yusuf	12.3.1. Hamza
2.3.1. Tolga	6.1.1. Mehmet	9.2.2. Emine	13. Begonya Ailesi
3. Zambak Ailesi	6.2.1. Muzaffer	9.3.1. Mert	13.1.1. Enver
3.1.1. Rukiye	6.2.2. Figen	10. Akasya Ailesi	13.2.1. Şanver
3.2.1. Fatih	6.3.1. Akın	10.2.1. Ömer	13.3.1. Tarık
3.3.1. Ayten	7. Menekşe Ailesi	10.3.1. Eymen	
4. Nergis Ailesi	7.1.1. Nesibe	11. Açelya Ailesi	
4.1.1. Cemal	7.2.1. Saffet	11.1.1. Mustafa	

1.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi

Çalışmada veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme kullanılmış ve katılımcılara yarı yapılandırılmış soru formu uygulanmıştır.¹² Böylece hem araştırmacıya çalışmanın çerçevesi içinde kalma hem de görüşme sırasında esnek davranabilme imkânı tanınmıştır. Ayrıca katılımcılara dair gözlemler yapıldığı da belirtilmelidir. Bunun için görüşmeler genellikle katılımcıların evlerinde veya iş yerlerinde yapılmıştır. Bu sayede katılımcıların oturdukları muhitlere, konutlara, konutlarının tefrişatına, giyim-kuşamına, varsa dekoratif ürünlerine ve kütüphanelerine dair gözlemler not edilmiştir. Araştırma soruları hazırlanırken önce ilgili literatüre dair bir tarama yapılmıştır. Böylece araştırmaya temel oluşturan sorular oluşturulmuştur.¹³

1) Kentleşme ile sosyal, kültürel ve dini değişim arasındaki ilişki nasıldır?

2) Bursa Belenören köyünde geleneksel bir köy düğünü nasıldır?

3) Kültürün önemli bir parçası olan düğün merasimleri, kentleşme sürecinde nasıl bir değişim seyri izlemiştir?

4) Düğün merasimlerinde yaşanan değişim üzerinden kentleşme sürecindeki sosyal, kültürel ve dini değişimi anlamak mümkün müdür?

Bu sorular çerçevesinde görüşme soruları oluşturulmuştur. Katılımcılara araştırmanın konusu şeffaf şekilde izah edilmiş ve bu kişiler gönüllülük esasına göre çalışmaya dâhil edilmiştir. Görüşme esnasında katılımcı onayı almak şartıyla veri kaybını önlemek için ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Katılımcıları daha iyi tanıyabilmek ve onların kendilerini daha rahat hissedebilmeleri adına görüşmeler mümkün oldukça katılımcıların evlerinde veya iş yerlerinde yapılmıştır. Ayrıca

¹² Baş - Akturan, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, 90-91.

¹³ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 84.

katılımcıların araştırmacı tarafından yönlendirilmemesi ve gizlilik gibi diğer etik ilkelere dikkat edilmiştir.¹⁴

Veri analizi için öncelikle görüşme kayıtları deşifre edilip çözümlenmeler yapılmıştır. Ardından elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Bunun için şu aşamalar takip edilmiştir: 1) Verilerin kodlanması, 2) Kodlanan verilerin temalarının belirlenmesi, 3) Kodların ve temaların düzenlenmesi, 4) Bulguların tanımlanması ve yorumlanması.¹⁵ Nitel araştırmalarda veri analizi yaparken bilgisayar destekli analiz programlarını kullanmanın pek çok avantajları vardır. Araştırma sırasında çok sayıda veri elde edilmektedir. Bu verilerin kaybolmaması ve veriler arasındaki ilişkilerin göz ardı edilmemesi noktasında anılan programlar son derece faydalıdır. Ayrıca sağladıkları analiz yöntemleri ve görsel araçlarla da araştırmaya önemli katkılar sunmaktadır. Bu sebeple çalışmada MAXQDA nitel veri analiz programı kullanılmıştır.

2. Bulgular

Düğün merasimleri, pek çok dini ve kültürel unsuru içinde barındıran önemli uygulamalardır. Ayrıca bu tür merasimlerin, toplumsal ilişkilerin niteliklerine ayna tuttuğu söylenebilir. Bu başlık altında öncelikle geleneksel bir köy düğünü betimlenecek, ardından da düğün merasimlerinde meydana gelen değişim ele alınacaktır. Burada katılımcıların bizzat kendi düğünlerine veya şahit oldukları düğünlere dair anlatımları esas alınmıştır. İlaveten Keles yöresi ve Belenören köy düğünlerine dair literatürden de faydalanılmıştır.

2.1. Belenören'de Geleneksel Bir Köy Düğünü

Düğün merasimlerinin ilk unsuru heybedir. Heybe, düğünden önce yapılan çeyiz seremonisidir. Oğlan tarafı hazırladıkları çeyizi kız evine götürüp kızın çeyiziyle birlikte sergilerler. Burada kimden ne hediye gelmişse orada ismen anılarak belirtilir. Heybe, gelinin gideceği güne kadar serili kalır ve buna sadece kadınlar iştirak ederler. Düğünlerin ikinci önemli unsuru davulculardır. Katılımcılardan edinilen intibaa göre davulcular köye genelde dışarıdan gelmekteymiş. Davulcular hafta sonu yapılacak düğün için perşembe veya cuma günü düğünün ilanı için köy içinde dolaşırlar. Davulcular, düğünün sonuna kadar eğlencelerde önemli roller üstlenmektedirler.

Düğünün üçüncü unsuru danışıktır ki bu düğünün en önemli aşamasını oluşturur. Danışığa hazırlık olarak önce yakın akrabalar bir araya gelirler. Erkekler düğün yemeklerinde kullanılmak üzere hayvanlar keser, kadınlar ekmekler pişirir, yemekler yapar. Ardından bazı komşular, akrabalar ve yakın arkadaşlar genellikle cuma günü yapılan danışığa davet edilir. Danışıkta yemek ikramı olur. Ardından düğün sahibine yardımcı olacak bu kişilerle istişare edilir ve görev dağılımı yapılır. Bu kişilerin düğün organizasyonunda iki temel görevi vardır. İlki, üç gün sürecek düğün esnasında her gün yemek ikramı yapmaktır. Her bir vazifeli, tepsi içerisine birer çorba, yemek, pilav, hoşaf ve tatlı tabağı ile kaşıklar koyarak on kişilik bir sofraya hazırlar. Düğün evinde pişen yemeklerle doldurduğu bu sofrayı misafirlere ikram eder. Yemek bittiğinde ise sofrayı kaldırıp evine götürür. Hatta daha

¹⁴ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 84.

¹⁵ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 242-251.

önceleri misafirler de yemeğe kendi kaşıklarıyla gelirlermiş. Böylece sofraya kurma ve bulaşık külfeti paylaşılmış olur. Danışıkta yer alanların ikinci görevi ise düğüne dışarıdan gelenleri evlerinde ağırlamaktır.¹⁶

Düğünün önemli unsurlarından bir diğeri ise delikanlılardır. Delikanlılar çeşitli eğlenceler tertip etmelerinin ötesinde düğünün başından sonuna kadar pek çok vazifeyi yerine getirerek düğünde herhangi bir aksaklık olmasının önüne geçerler. Delikanlı başı tarafından organize olan delikanlıların ilk vazifesi, dağdan yakacak odun toplamaktır. Eğlence hâline dönüştürülen bu aktivite son derece işlevseldir. Bu sayede yemekler pişirilir, kına gecesindeki eğlence ateşi tutuşturulur. Delikanlıların bir diğeri eğlencesi ise düğün süresince evlerinde değil köy odalarında yatmalarıdır. Evde uyumaları yasak olan gençler, burada kendi aralarında çeşitli oyunlar oynamaktadır. Gizlice evine giden olursa bu kişi delikanlı başı tarafından cezalandırılır. Tıpkı odun toplamada olduğu gibi bu uygulamada da işlevsel bir boyut olduğu kanaati oluşmuştur. Dışarıdan köye gelen misafirleri evlerde rahat şekilde ağırlamak için gençleri köy odasına göndermek yerinde bir uygulamadır. Tüm bunlar ilgili eylemin birincil amacı olmayan fakat önemli bir parçası konumunda olan gizli işlevlerdir.¹⁷ Delikanlıların rolleri düğün süresince devam edecektir. Ancak bu noktada düğünün danışıktan sonraki merhalesine geçilecektir.

Cuma günü yapılan danışık sonrasında cumartesi günü kına yapılır. Önce kadınlar kız evinde bir kına tertip ederler. Kaşık oyunu gibi yöresel oyunların ve türkülerin söylendiği bu eğlence kapalı bir mekânda yapılır. Bu esnada delikanlılar, davul eşliğinde kol kola girerek köyü dolaşarak oyunlar oynarlar. Bu noktada dikkat çeken bir husus vardır. Köyde çalgı eşliğinde dolaşılırken, camiye belli bir mesafe yaklaşıldığında muhakkak çalgı susmakta, yine belli bir mesafeye kadar uzaklaşıldığında tekrar başlamaktadır. Delikanlılar, akşam üzeri kız tarafının tayin ettiği bir noktada ki bu kız evinin yakını veya köy meydanı olur, kına ateşi yakarlar. Kına eğlencesinden çıkan kadınların da meydanın çevrelerinde ve etraftaki evlerde yerlerini almasıyla erkek kınası başlar. Davul zurna eşliğinde türküler söylenir, yöresel oyunlar oynanır. Burada da bir sıra vardır. Önce çocuklar, sonra delikanlılar, ardından yeni evliler (köşeler) ve son olarak büyükler oynar.

Pazar günü gelin, akşamdan eline yaktığı kınayı köyün çeşmesinde yıkamak üzere sabah namazından önce evden çıkar. Elini yıkadıktan sonra çeşmenin kurnasına harçlık bırakır ve oradan ilk geçen o harçlığı alır. Gün içinde yine delikanlılar ve yeni evliler (köşeler) davul zurna eşliğinde köyü gezerler. İkinci vakti gelince çalgı susar ve herkes camiye gelir. Namaz çıkışı tekbirler eşliğinde veya yine çalgıyla kız evinin önüne gidilir. Hocanın yaptığı duayla kız evden çıkarılır. Gelin alındıktan sonra yine delikanlılar kapının önünde kız annesinin duygularına hitap eden, onu hüzünlendirecek türküler söylerler.

Burada bir parantez açıp iki hususa temas etmek yerinde olacaktır. Görüşme yapılan ilk kuşak katılımcıların neredeyse tamamı, gelini kız evinden alırken kağrı arabasına bindirerek damat evine

¹⁶ Danışık uygulamasına dair benzer bir anlatım için bk. Mehmet Pelvan, *Tarihiyle ve Kültürüyle Nalbant Köyü* (Bursa: Bursa Kültür A.Ş., 2017), 222.

¹⁷ Robert K. Merton, *Social Theory and Social Structure* (New York: The Free Press, 1968), 105.

götürmüşlerdir. Köyde motorlu taşıtların hiç olmadığı ya da yaygın olmadığı bu dönemlerde kağı arabalarının üstü esnek ağaçlarla çevrelenir, onun üzerine de kilimler atılmış. Arka kısmına da kapı gibi bir giriş yapılmış. Böylece yol boyunca gelini kimse görmezmiş. İkinci nesilden katılımcılar ise otomobille gelin almışlardır. Ancak otomobil bulamadığı için minibüs veya traktörle dahi gelin alma seremonisi yapıldığı bilinmektedir. İkinci husus ise gelinlerin giydiği kıyafetlerle ilgilidir. İlk nesil katılımcıların hemen hemen hepsinin urba olarak adlandırılan renkli ve birkaç parçadan oluşan geleneksel bir gelin kıyafeti giydikleri anlaşılmaktadır. Oysa ikinci nesilden itibaren bunun yerini günümüzde giyilen beyaz gelinlikler almıştır. Böylece batı orijinli olan ve büyük ölçüde küreselleşen bir gelin kıyafet kültürü yerel kültürü ortadan kaldırmıştır.¹⁸ Bu parantezi kapattıktan sonra gelin alma sürecine dönülebilir.

Gelin arabayla yeni evine giderken yamaç yerlerden ve arklardan geçerken elmaların içine para sokuşturup yerlere atar. Böylece konvoyu takip eden çocuklar hem eğlenir hem de hediyelerini kaparlar. Köyü turlayan konvoy damadın evinin önüne gelir. Verilen hediyelerle gelinin gönlü yapıldıktan sonra gelin arabadan iner. Yumuşak huylu olması dileğiyle ayağının altına bir koyun postu serilir. Gelişi bereketli olsun ümidiyle una bastırılan eliyle kapıyı açıp içeri girer. Sağdıçlara, yakın akrabalara ve tüm davetlilere yine yemekler ikram edilir. Ardından evin içinde damat tıraşı yapılır ve bu esnada büyüklerden bahşiş toplanır. Damat tam tekmiil damatlığını giyer. Bu arada damatların takım elbise giydiğini ancak damada özel olarak boynuna kefiye olarak isimlendirilen işlemeli bir yazma asıldığını belirtelim. Yatsı vakti gelince herkes abdestini alır ve damat, sağdıçların koruması altında tüm davetlilerle birlikte yatsı namazını kılmak üzere camiye gider. Ancak sağdıçlar damadın ayakkabılarını korumak için camiye girmezler. Çünkü bahşiş koparmak için damadın ayakkabılarını kaçırmak isteyenler mevcuttur. Namaz çıkışı yine sağdıçların koruması eşliğinde camiden çıkılır. Bu noktada da hayırlı olsun bahanesiyle damadın cebine çiğ yumurta koyup kırmak gibi muziplikler yapılır. Tüm cemaat tekbirler eşliğinde damat evinin önüne gelir. Evin önünde şerbet ve lokum ikram edilir. Ayrıca imam efendi bir dua yapar. Dua sonrası damat önce imamın ardından babasının daha sonrada orada bulunan amcaların ve büyüklerini elini öper. Bu esnada bir kısım damadı yumruklar, bir kısım elma, domates elinde ne varsa üzerine atar. Sağdıçların korumaya çalıştığı damat eve girer ki buna güvey salma denir. O akşam sağdıçlara ve orada bulunan delikanlılara avayt olarak isimlendirilen bir hediye olarak tavuk ikramı yapılır.¹⁹

Ertesi sabah (pazartesi günü) erken saatlerde delikanlılar ve köseler davul zurna eşliğinde tekrar damadın evinin önüne gelirler. Damat kaldırma-uyandırma denilen bu uygulamanın ardından damat dışarı çıkıp bahşiş verir. Tekrar tıraş olup, tam tekmiil giyinir ve düğünün en önemli bölümlerinden biri başlar. Delikanlılar bir bez parçasının kenarlarına iki sopa takıp tabiri caizse bir pankart yaparlar. Buna dürü adı verilir. Birkaç delikanlı şeker tutmakla görevlendirilir. Bir kişi de

¹⁸ Gelin kıyafetlerindeki değişimi konu edinen müstakil bir çalışma için bk. Serdar Uğurlu - Selçuk Kürşad Koca, "Sakarya Örneğinden Hareketle Gelin Kıyafetlerinde Meydana Gelen Değişim", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 8/1 (2011), 1290-1300.

¹⁹ Güvey salma uygulamasına dair benzer bir anlatım için bk. Özer Güleç, "Keles Belenören Köyü'nde Düğün Bölümlerinden Güvey Salma-Güvey Uyandırma ve Dürü Toplama", *2. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı 20-22 Ekim* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Kültür Sanat Kurulu Yayınları, 2005), 1/255.

yazıcı olarak tayin edilir. Damat, tüm delikanlılar ve köselerle beraber en önde bayraktarın tuttuğu delikanlı bayrağı olacak şekilde tüm köyü dolaşır. Bir yandan şeker tutulurken diğer yandan damat namına hediyeler toplanır. Alınan her hediye dürüye iliştilirirken yazıcı tarafından da not edilir. Delikanlılar dürü için dolaşırken kadınlar da damat evinde toplanıp eğlence yaparlar. Çorba ikram edilen bu eğlenceye paça denilmektedir.²⁰ Dürü, aynı zamanda düğünümüz bitiyor herkes yemeğe davetlidir anlamı taşımaktadır. Öğlen yemeği hep birlikte yenir, davulcular dağılır ve düğünün asıl kısmı biter.²¹

Aynı günün akşamı kız arkası yapılır. Damadın yakın akrabaları toplanıp kız evine gider ve sizin kızınızı aldık sizden memnunuz anlamına gelen bir ziyaret yaparlar. Ertesi gün ise kız tarafı yakın akrabalar eşliğinde damadın evine gelirler. Bu da size kızımızı verdik oğlunuzdan memnunuz demektir. Bu son uygulama ile düğün tam olarak nihayete ermiş olur.

Görüldüğü üzere geleneksel Belenören düğünlerinde yapılan eğlenceler dahi aslında düğünün gerçekleşmesinde önemli bir işlev görmektedir. Gençlerin odun toplaması ve köy odasında yatması, eğlenceye dönüşen bu işlevsel aktivitelerden bazıları olarak yukarıda zikredildi. Bunun yanı sıra yemek ikramı ve müzik dinletisi yapılan danışık, anlaşıldığı üzere başlı başına önemli bir fonksiyon icra etmektedir. Yine kız arkası uygulaması, bir yandan hısımlık olan iki aileyi birbirine yaklaştırırken bir yandan da gelin ve damadın yeni hayatlarına adapte olmalarına yardımcı olmaktadır. Bu gözle bakıldığında düğünün pek çok aşaması için benzer yorumlar yapmak mümkündür.

Gelenekle dinin iç içe geçmesinin düğün merasimlerine yansımaları ise öne çıkan bir başka husustur. Örneğin bu geleneksel düğünlerde kadınlar ve erkekler asla bir arada eğlenmemektedirler. Kadınlar ya evin içinde ya da etrafı çevrili avlularda eğlenceler tertip etmektedirler. Delikanlı alayının, davul ve türküler eşliğinde köyü dolaşırken, caminin yakınlarına gelince eğlenceye ara vermesi, bir başka örnek olarak zikredilebilir. Ayrıca hem gelin almaya hem de güvey salmaya gitmeden önce camide cemaatle namaz kılınması, sonrasında tekbirler getirilmesi, dualar yapılması ve hatta güvey salınmadan önce damadın babasından evvel imamın elini öpmesi gibi olgular, dinî değerlerin ve unsurların geleneksel düğün merasimiyle ne kadar bütünleştiğini göstermektedir. Tüm bunların bir “vahiy dini” olarak İslam’ın kültürleşmesinin ve gelenekleşmesinin örneklerindedir.²²

2.2. Değişen Köy Düğünleri ve Alternatif Arayışları

Katılımcılardan nasıl bir düğün yaptıklarını ayrıntılı şekilde anlatmaları istenmiştir. Böylece hem geleneksel bir Belenören düğününü betimleme hem de kentleşme sürecinde Belenörenlilerin düğünlerindeki değişimi üç nesil üzerinden görme fırsatı elde edilmiştir. Öncelikle katılımcıların yaptıkları düğün merasimleri geleneksel düğün ve modern düğün olmak üzere iki kod altında ele alınmıştır. Buna göre 21 katılımcı, yukarıda betimlenen geleneksel köy düğünü ile evlenmiştir. 15

²⁰ Paça günü olarak da isimlendirilen bu uygulamanın, gerdek gecesinden sonra misafirlere ikram edilen çorbanın adıyla isimlendirildiği söylenmektedir. Buna göre düğün yemeği için kesilen hayvanların başları ve ayakları düğün sonrasında çorba yapıp ikram edilmektedir. Hülya Taş, *Bursa Folkloru* (Bursa: Gaye Kitabevi, 2002), 166.

²¹ Güvey uyandırma ve dürü toplama uygulamasına dair benzer bir anlatım için bk. Güleç, “Keles Belenören Köyü’nde Düğün Bölümlerinden Güvey Salma-Güvey Uyandırma ve Dürü Toplama”, 1/257-258.

²² Yünni Sezen, *Kültür ve Din Türk-İslam Örneği* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2015), 68.

katılımcı ise geleneksel düğün yapmamıştır. Katılımcıların hangi tarzda düğün yaptıklarına, nesiller bazında bakıldığında, anlamlı bir farklılaşma görülmektedir.

Tablo 2- Geleneksel-modern düğün yapma durumuna dair nesiller bazında kod matris tarayıcısı.

Kod Sistemi	1.Nesil	2.Nesil	3.Nesil
▼ Düğün			
Geleneksel Düğün	■	■	
Modern Düğün		■	■

Buna göre ilk nesilden katılımcıların tamamı geleneksel düğün yapmışlardır. İkinci nesilden katılımcılar içinde hâlâ geleneksel düğün yapan çok fazla katılımcı olmakla birlikte modern düğün yapanlar daha fazladır. Üçüncü nesilde ise geleneksel düğün uygulaması tamamen ortadan kalkmıştır.

Peki geleneksel düğün yapmayan katılımcılar nasıl bir düğün yapmaktadır veya modern düğünden kasıt tam olarak nedir? Burada geleneksel olmayan tüm düğünler modern olarak tanımlanmıştır. Bunlar salonda veya açık bir alanda kır konseptinde veyahut nikah dairesinde yapılan düğünlerdir. Organizasyonun pek çok aşamasında profesyonel hizmet satın alımı yapılmaktadır. Bu düğünlere dair anlatımlar genelde kısa ve özdür. Çünkü geleneksel düğünlere göre çok daha kısa sürede olup biten, sade ve basit merasimlerdir. Modern düğünlere dair anlatımlar kına eğlencesiyle başlamaktadır. Modern düğünlerde kınalar kiralanan salonlarda, kadınlar arasında yapılmaktadır. Ancak geleneksel düğünlerde var olan erkek kınasının artık uygulanmadığı görülmektedir. Gelin alma uygulaması yine modern düğünlerde de devam etmektedir. Konvoy eşliğinde kız evinin önüne gelinmekte ve gelin, yapılan dualar eşliğinde evden çıkarılmaktadır. Yine konvoy halinde düğün salonuna geçilmektedir. Geleneksel düğünlerde nikâh belediyede yapılan resmi muamelelerden ibarettir. Dinî nikâh ise genelde kız evinde ve dar bir katılımı yapılmaktadır. Dolayısıyla düğünün akışı içinde çok tali bir unsurdur. Ancak modern düğünlerde nikâh, düğünün önemli bir parçası olup herkesin huzurunda kıyılmaktadır. İkram edilen yiyecek ve içecekler düğün organizasyonunun verdiği profesyonel hizmetin bir parçasıdır. Kınada ve düğünde yapılan eğlencelerde yöresel türküler ve oyunlar olmakla birlikte genellikle bunların dışına çıkıldığı söylenebilir. Bunlar farklı yörelere ait türküler ve oyunlar ile popüler şarkılar ve danslardan oluşmaktadır. Modern düğünlerde hizmet alımı şeklinde yöresel oyunların sergilendiği sahne performansları da öne çıkmaktadır. Neticede düğün salonunda başlayan merasim, takı töreni ile yine düğün salonunda sona ermektedir. Modern düğüne dair bir tasvir yapıldığına göre kalınan yerden devam edilebilir.

Tablo 2’de görüldüğü üzere üçüncü neslin tamamı tasvir edilen modern düğün merasimini tercih etmiştir. Hatta henüz evlenmemiş olan üçüncü nesil katılımcılar da buna benzer bir düğün yapmayı düşündüklerini belirtmiştir. Kentleşmeyle birlikte düğün merasimlerinde uygulanan gelenekler büyük oranda ortadan kalkmıştır. Düğün merasimlerinde yaşanan bu değişime dair birkaç noktaya temas edilecektir.

Öncelikle Belenören’de yapılan geleneksel düğünlerde görüldüğü üzere yardımlaşma ve mümkün oldukça düğün sahibinin külfetini paylaşma öne çıkmaktadır. Bu sebeple düğün yemekleri

ve bunların ikramı, anlatıldığı üzere imece usulü yapılmaktadır. Oysa günümüzde yapılan modern düğünler köyde dahi yapılsa, ikram edilecek yemekleri, yemek şirketi yapıp servis etmektedir. Bu durum, iş bölümü ile uzmanlaşmanın gelişmesi ve hizmet sektörünün büyümesiyle yakından ilgilidir.²³ Ayrıca akraba ve komşularla olan ilişkilerin çözülmesi ve genel olarak birincil ilişkilerin zayıflaması da bu noktada zikredilmelidir. Önceleri bu tür işler, bu konuda biraz daha yetkin olan birkaç kişinin öncülüğünde, yakın akraba ve komşuların desteğiyle yapılırken günümüzde profesyonellere bırakılmıştır. Kendisi geleneksel düğün yapan Sevilay, bu durumu aşağıdaki sözlerle ifade etmektedir.

Bu arada eskiden çok nadirdi köye dışarıdan aşçının, yemekçinin gelmesi. Köyün bu işi bilen bir ablası vardır, abisi vardır. Diğer akrabalar da yardım ederek düğün sahibinin yemeğini yaparlar. Ya bu işlerin Türkçesi düğün sahibi çok bir masrafa girmeden düğün yapar. Uzun zamandır et yemeyen köylü de 3-4 gün boyunca doya doya et yer. Şimdi öyle dayanışma falan kalmadı insanlarda zaten insanlar birbirlerine ihtiyaç hissetmedikçe birbirlerinden uzaklaştılar. (5.2.1.SEVİLAY, 48)

Diğer taraftan geleneksel bir düğün, gördüğü işlevler ve bu işlevlerle harmanlanmış eğlencelerle, hayatın tabii bir parçası olup tam anlamıyla bir gerçekliktir. Modern düğünlerdeki geleneksel unsurların bu gerçeklikten büyük oranda koptuğu görülmektedir. Bu durumu, Ahmet'in ifadelerinde görmek mümkündür.

G: Peki düğününüzde köyünüze ait herhangi bir gelenek yapıldı mı?

K: Oo süper oldu ya. Bizim köyün halk oyunları ekibi var onu getirdik abi yöresel kıyafetlerle, bizim yörenin türküleriyle, çiftetellisinden, oyunundan, güzel böyle bir teatral. Ya şimdi önceden konuşulmuş şeyler var. Bir köyün ekibi var o ekibin de başkanı var. Damadın babasına "Senden biz para alacağız haberin olsun ne kadar verirsin?" diyor. O diyor ki size 5 milyar veririm. Biliyor artık 5 milyar vereceğini ama bunu teatral hale getiriyorlar. Oturuyorlar, kalkmıyorlar işte herkes oturuyor böyle, hacı abi bize biraz para vermen lazım ki biz kalkalım diyor. Kamera falan çekiyor. O diyor ki nasıl yapsak acaba bir damat gelsin bakalım diyor sonra ben geliyorum. İşte bir dayısı gelsin, amcası gelsin sevdiklerini de karşılığın alıyorlar diyorlar hadi bakalım ne yapacaksınız. 2 milyar veririm diyor bizimkiler yok diyor hayatta kalkmam. Öyle teatral bir şey oldu çok güzel oldu ben çok beğendim.

G: Peki folklor ekibiyle siz de oynadınız mı?

K: Tabii canım.

G: Oynamayı bilir misin?

K: Yo, ellerini kaldırıp şaklatmak değil mi mesele öyle yaptım işte. Folklor ekibi güzel oynuyor ya e sonra halk giriyor araya zaten herkes kafasına göre. (5.3.1.AHMET, 28)

Bursa doğumlu olan Ahmet 28 yaşındadır ve ailesinin üçüncü neslini temsil etmektedir. Ahmet'in köyle olan irtibatı son derece zayıftır. Düğününde geleneksel bir unsurun olup olmadığı sorulduğunda ücreti karşılığında sahne performansı sergileyen köy derneğinin folklor ekibinden bahsetmektedir. Oysa orada yapılan sahne performansı, ölen bir gelenek olarak geleneksel düğünün (gerçeğin) belli bir derecede simülasyonundan ibarettir. Orası gerçek ile sahte arasındaki çizginin

²³ Mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçiş ve iş bölümünün artışı için bk. Emile Durkheim, *Toplumbilimin Yöntem Kuralları*, çev. Özer Ozankaya (İstanbul: Cem Yayınevi, 2013), 179-180; Alan Swingewood, *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, çev. Osman Akınhay (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2010), 120; Emile Durkheim, *Toplumsal İşbölümü*, çev. Özer Ozankaya (İstanbul: Cem Yayınevi, 2018), 99-181.

yok edildiği yerdir. Böylece folklorik bir öge olarak gelenek, artık gerçeğin (gerçek bir geleneksel düğünün) bir yansıması olmanın ötesinde, onu değiştiren ve gizleyen bir şey olarak simülakra²⁴ dönüşmüştür. Ahmet için folklorik öğelerle süslü düğün, gerçeğini (geleneksel düğünü) maskeleymektedir. Böylece gerçeğin yerini, sahte-gerçek ayrımının yok olduğu yeni bir gerçeklik (geleneksel kabul ettiği bir düğün) almaktadır. Kentleşmeyle birlikte geleneksel Belenören düğünlerinin folklorik bir unsur olarak yaşatılmaya çalışılması, etnolojinin nesnesi yapılmak suretiyle bir nevi öldürülen Tasadaylıların, tekrar ilkel yaşamlarına döndürülerek diriltilmeye çalışılmasına benzemektedir.²⁵ Geleneksel bir Belenören düğününün ücreti karşılığında sahne performansına dönüşmesi, aynı zamanda onu metalaştırarak bir kitle kültürü haline getirmektedir.²⁶ Bu durumu daha yakından görmek için Şanver'in ifadelerine müracaat edilebilir. Şanver, ailesinin ikinci neslini temsil etmekte ve Bursa'da ikamet etmektedir. Düğünü köyde olmasına rağmen düğününde büyük oranda geleneksel unsurlara yer verilmemiştir. Şanver aynı zamanda dağ yöresine dair kültürel unsurları yaşatmaya çalışan bir derneğin üyesidir. Bu kapsamda çeşitli organizasyonlarda bazı yöresel oyunlar icra etmektedirler. Şanver, geleneksel oyunların ve düğünlerin meta haline gelişini şöyle anlatıyor:

...Mesela hani ben gerçekten eski duyguların şu an yaşandığını zannetmiyorum hele Bursa'da. Ben düğüne düğün demiyorum. Düğün zaten boşu boşuna salon parası, boşu boşuna o insanları oraya getiriyorsun. Bir de sırada bekletiyorsun, oyun oynamak değil, yani oyun değil, yani oradaki müzik oyun değil, oyun oynama değil yani. Ben oyuncuyum bak halk oyuncusuyum. Ben düğünlere zeybek oynamaya gidiyorum. Beni çağırıyorlar gösteriler yapıyoruz. Adam bana oynamam için para veriyor. Oyun için para alıyorum (13.2.1.ŞANVER, 43)

Düğün merasimlerinde gerçekleşen değişime dair önemli noktalardan bir diğeri de Sevilay ve Eyüp'ün düğün merasimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Eyüp, imam hatip okumak üzere köyünden ayrılmış, ortaokulu Keles İmam Hatip okulunda, liseyi de Bursa İmam Hatip Lisesi'nde bitirdikten sonra tamamen kente yerleşmiştir. Formel bir din eğitimi alan Eyüp, hayatının merkezine dini koyan ve bunu modern dünyada bir yaşam tarzı olarak benimseyen biridir. Aynı zamanda bu idealleri paylaşan kişilerin bir araya geldiği Milli Gençlik Vakfı gibi gençlik hareketleri ve STK'lar ile de içli dışlıdır. Bu sebeple Eyüp, eğitim hayatı boyunca dini algılama noktasında, yaşam tarzı ve zihniyet açısından önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Hafız olan Sevilay'ın ailesi de benzer bir yaşam tarzını ve zihniyeti paylaşmaktadır. Eyüp, düğününü köyde ve büyük oranda geleneksel usullere bağlı kalarak yapmıştır. Ancak Eyüp, geleneksel düğün merasimlerinde yapılan davul-zurna eşliğindeki çalgı ve oyunları, kentte edindiği yeni habitusla uyumlu bulmamıştır. Bunun yanında mevlitli bir düğün yapmayı da tercih etmeyen Eyüp, hem dini unsurların hem de eğlencelerin olduğu alternatif bir düğün yapmıştır. Örneğin geleneksel düğünlerde, kınada yöresel oyunlar oynanırken bu düğünde dini sohbet yapılmıştır. Ayrıca mutlu bir evliliğe dair mesajlar içeren bir tiyatro oynanıp, yarışmalar

²⁴ Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, çev. Oğuz Adanır (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2014), 14-19.

²⁵ Tasadaylılar, Filipinli ilkel küçük bir halktır. Onlar, dışarıdan hiç kimseyle iletişim kurmadan ormanların derinliklerinde yüzyıllarca yaşamışlardır. Ancak antropologlar tarafından keşfedilen bu halk zaman içinde kendi özgünlüğünü yitirecektir. Bunun üzerine Filipinler hükümeti onları kendi ilkel yaşamlarına döndürmek için yasal düzenleme yapmıştır. Lakin geleneksel noktada artık gerçek bir Tasaday halkından bahsetmek mümkün değildir. Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 20.

²⁶ Kitle kültürü-kültür endüstrisi kavramları için bk. Theodor W. Adorno, *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi*, çev. Mustafa Tüzel vd. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007).

tertiple edilmiştir. Düğünün gelin alma, güvey salma, dürü gibi kısımlarında davul zurna eşliğinde oynanmamıştır. Onun yerine ilahiler, marşlar söylenmiş, tekbirler getirilmiş ve çeşitli şovlar yapılmıştır. Bu düğüne dair Eyüp'ün ifadeleri şu şekildedir:

Biz köyde yaptık düğünümüzü. Arkadaşlarımızı çağırdık, ben klasik cami düğünlerine karşı olduğum için mevlit şu bu, meydan köy meydanında yaptık düğünümüzü. Karate salonu olan arkadaşım öğrencilerini getirdi, güreş yapan arkadaşlarım vardı onlar geldi, onlar böyle sembolik müsabakalar yaptılar. Kiremit kırmalar, buz kırmalar, şişe kırmalar böyle farklı, köyü heyecanlandıran şovlar. Marşlar, ilahiler okundu ondan sonra gelin alınıp tekbirlerle çok uzun bir konvoyla ki ilkti bizim köydeki o düğün, Bursa'da da böyle bir düğün olmamıştır. Ondan sonra köy meydanında böyle herkesin bir kaptan yedikleri geniş sofralar kuruldu. Kuranlar, dualar ama her şey spontane oldu. Keles müftüsü çıktı bir konuşma yaptı, öbür ki geldi bir şeyler söyledi. Yemek tabi imece usulü kadınların yaptıkları yemekler. Kadın kınası yine köyde ilk kez sohbetli bir kına olmuştu. Yarışmalı, gelenlere hediyeler verildi, sorular soruldu. (5.2.2.EYÜP, 49)

Görüldüğü üzere bir yandan geleneksel unsurlara yer verilirken diğer taraftan bazı geleneksel unsurlar uygulanmamıştır. Ayrıca mevlit pratiğine bakış da kitabi din algısının etkisiyle geleneksel olana karşı bir tutum olarak öne çıkmaktadır. Dinî unsurların merkeze alındığı bu düğün merasimine aynı zamanda tiyatro gibi modern sanata dair unsurlar da eklenmiştir. Marşlar da modern bir olgu olan ideoloji gruplarının ürünü konumundadır. Tüm bunlar kentlileşme sürecinde zihniyete ve yaşam tarzına dair değişimin ve geleneksel ile modern arasındaki geçişin önemli göstergeleridir. Bu durum Eyüp'ün köye dair habitusuyla kentte edindiği yeni habitusun bir arada yer almasıdır. Çünkü kişiye belli bir düşünce ve davranış eğilimi sunan habitus, doğası gereği kendini tekrar etme eğilimi taşır. Bu sebeple edinilen yatkınlıklar kolay terk edilemez.²⁷ Ancak Eyüp'ün bu düğününü farklı bir yaklaşımla, tampon mekanizmalar kavramıyla da açıklamak mümkün olabilir. Kıray'ın bu yaklaşımına göre toplumsal yapının tüm öğeleri aynı hız ve tempoda değişmez. Tampon mekanizmalar, değişim esnasında yapı ve işlev bakımından eski-yeni yapıya ait unsurları bünyesinde barındırarak dengeyi sağlamakta, ortaya çıkan boşlukları doldurmaktadır. Böylece toplumsal yapı bütünlüğünü bir denge hâlinde devam ettirmektedir.²⁸ Eyüp ve Sevilay'ın düğününde de geleneksel ve modern unsurlar iç içe geçmiş böylece bir denge sağlanabilmiştir.

Düğün merasimindeki değişimde öne çıkan bir başka husus, dinî unsurların varlığına dair farklılaşmadır. Modern düğünlerde, dinî unsurların varlığını devam ettirdiği ancak geleneksel düğünlere kıyasla genel anlamda etkisini yitirdiği söylenebilir. Çünkü geleneksel düğünlerde, düğün sahiplerinin dinî değer ve pratiklere verdikleri önem ne olursa olsun; cami, namaz ve imam, düğünün en önemli noktalarında yer almaktadır. Oysa modern düğünlerde dinî unsurların varlığı bir nevi tercih meselesi haline gelmiştir. Bu da düğün sahiplerinin zihniyet yapısı ve hayat görüşü çerçevesinde, farklı uygulamaların ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir.

Bu uygulamalara dair üç farklı eğilim tespit edilmiştir. İlk eğilim, dinî grupların veya formel din eğitimi alanların etkisiyle bir yandan geleneksel unsurlar elemine edilirken diğer taraftan dinî unsurların daha fazla öne çıkmasıdır. İkinci eğilim, dine daha çok geleneksel-kültürel anlamda önem atfedenlerin kentlileşmeyle birlikte geleneksel düğün uygulamalarını büyük oranda terk etmeleridir.

²⁷ Pierre Bourdieu, *Akademik Aklın Eleştirisi*, çev. P. Burcu Yalın (İstanbul: Metis Yayınları, 2019), 193.

²⁸ Mübeccel Belik Kıray, *Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası* (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2000), 19-20.

Bu kişilerin düğünlerinde dinî unsurlar, geleneksel düğünlere göre daha az yer almaktadır. Üçüncü eğilim ise kentleşmeyle birlikte büyük oranda hem geleneksel hem de dinî değerlere önem atfedilmemesidir. Dolayısıyla dinî değerler en az bu kişilerin düğünlerinde önemsenmektedir. Bu üç eğilime dair verilecek örneklerle konu daha net anlaşılacaktır.

Birinci eğilime dair ilk örnekler mevlitli düğünlerdir. Bu tarz düğünlere katılımcılar henüz köydeyken rastlanılmaktadır. Çalgıya ve türküye yer verilmeyen bu düğünlerde sadece Kur'an ve mevlit okunmakta, ilahiler söylenmekte, va'zu nasihatte bulunmaktadır.

Köyde yapıldı benim düğünüm o zamanlar davullu oluyordu. Böyle mevlitli düğünler o zamanlar bizim köylerde pek adet değildi. Bizde Cuma günü akşam düğün kurulur, davulcular gelir, misafirler gelir, köy halkı davet edilir, yemekler yenilir ve danışık oluşturulur. (4.1.1.CEMAL, 69)

Benim bilader iki numara düğüne karşı, cemaatten Süleymanlılardan, gelmedi düğüme. Bizde düğünler Cuma günü gelir davul zurna köyü dolaşır akşama da düğünde hizmet edecek kişilere yemek verilir, ince çalgıyla (keman, ud, darbuka) muhabbet olur. (9.2.1.YUSUF, 64)

Ailesinin ilk neslini temsil eden 69 yaşındaki Cemal geleneksel düğün yapmıştır ve eskiden mevlitli düğünlerin pek olmadığını belirtmiştir. Yine geleneksel düğün yapan ve ailesinin ikinci neslini temsil eden Yusuf'un ifadeleri ise köyde geleneksel düğünlere karşı bir tutum geliştiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu tutumu dinî grup etkisiyle açıklaması ise ayrıca dikkate değerdir. Ancak dinî değerlere önem verilse dahi üçüncü nesil katılımcılar içerisinde mevlitli düğün uygulamalarına rastlanılmadığı da ifade edilmelidir. Üçüncü nesil katılımcıların düğünlerinde mevlit yerine Kur'an-ı Kerim tilaveti, ilahi ve dua öne çıkmaktadır. Son olarak bu eğilimin olduğu düğünlerde kadınlarla erkeklerin mümkün oldukça ayrı yerlerde ağırlandığı ifade edilmelidir.

Düğünü şey yaptık kır düğünü konseptiyle açık hava bir yerde kadın erkek ayrı yaptık. Babam öğrenciler ayarlamış ilahi falan söylediler. Yine o evet hayır faslı vardı şimdiki aklım olsa yapmam. Hanım kadınların tarafındaydı evet hayır faslında geldi bizim taraftaki masada oturdu. Pasta masta şimdiki aklım olsa yapmam. Belki öncesinde çeyiz alma falan oralarda biraz daha geleneksel şeyler yapılmış olabilir ama bilmiyorum. Üzerimde normal takım elbise, hanımda gelinlik vardı. Şimdiki aklımız olsa o gelinliği de yapmazdık herhalde. (2.3.1.TOLGA, 37)

Dini gündelik yaşamının merkezine koyan bir ailenin üçüncü neslini temsil eden 37 yaşındaki Tolga, prestijli bir vakıf üniversitesinden mezundur. Üniversite ve iş çevresi ailesinin bu durumuyla uyumlu olmamasına karşın Tolga'nın daha çok ailesiyle uyumlu bir habitusu vardır. Her ne kadar klasik Batı müziği dinlemek gibi ailesinden farklılaştığı noktalar olsa da Tolga, dini değerlere ve pratiklere önem veren birisidir. Yukarıdaki ifadelerinde davetlilerin kadın erkek ayrı şekilde oturtulduğunu ve düğünde ilahiler okunduğunu söylemiştir. Ayrıca babası ve annesiyle yapılan görüşmelerden düğününde Kur'an okunduğunu ve dua yapıldığını da öğrenmekteyiz. Görüldüğü üzere Tolga'nın düğününde geleneksel unsurlar neredeyse hiç yoktur.

İkinci eğilimde ise gerek geleneksel gerek popüler türkü ve şarkılarla müzik eşliğinde eğlenceler yapıldığı görülmektedir. Bu eğlencelerde kadın ve erkeklerin ayrı mekânlarda eğlenmeleri geleneksel düğünlerdeki gibi katı çizgilerle ayrılmamıştır. Düğün salonunda dua ve Kur'an tilaveti gibi dini unsurlara genellikle yer verilmemektedir. Ancak gelin alırken bir hoca efendiye dua yaptırılması da ihmal edilmez.

Bursa’da bir düğün salonunda oldu. Kalabalıktı, bildiğin bir salon düğünü oldu. Geleneksel olarak düğünde yaptığımız birkaç şey oldu. Adına ne dediklerini şimdi bilmiyorum ama gençlerin damadı aralarına alıp sıkıştırdıkları bir oyun var, onu yaptık. Damat ortaya alınır bir şarkısı, manisi vardır onun maniyi okurken bir yandan damadı sıkıştırırlar. Bizim eski düğünlerimizde bu hangi aşamada yapılmış bilmiyorum çünkü biz onları hiç görmedik. Bizde bir tek bu oldu onun haricinde standart orkestra falan vardı işte. Zaten ben oldum olası düğünü seven bir insan değilim. Gitmek gerekiyor neticede cemiyettir ama. Hanımlar da kına yine bir salonda kına yaptılar. İşte kına yakılması, bindallı giyilmesi fix şeyler onlar oldu. Modern usul piyanist şantör eşliğinde, öyle köyde söylenen türküler, oyunlar vesaire olmadı. Heh bir de gelin alma oldu, dualarla gelin evden çıkarıldı baba evine geldik, baba evine bir girdi. Orada küçük bir merasim oldu. Bu aşamada da öyle geleneksel bir şey olmadı. Yavaş yavaş düğün saati geldiği için de ardından çıktık. (8.3.1.ÜZEYİR, 34)

Milliyetçi-muhafazakâr bir portreye sahip olan Üzeyir, ailesinin üçüncü neslini temsil etmektedir. Üniversite mezunu 34 yaşındaki Üzeyir, formel din eğitimi almış birisi değildir. Daha çok geleneksel bir din algısına sahip olmasının yanı sıra dini pratikleri yerine getirmeye çalışmakla birlikte bu konuda çok titiz davranmadığını ifade etmiştir. Üzeyir’in düğününde geleneksel unsurların çok az yer aldığı bir eğlence ön plandadır. Dinî unsurlar ise son derece sınırlıdır.

Geleneksel ve dini değerlere pek önem atfedilmeyen üçüncü eğilimde ise geleneksel düğünlere dair neredeyse hiçbir şey bulunmamaktadır. Katılımcıların düğünlerine dair anlatımlarında hiçbir dini unsura da yer verilmemiştir. İlk etapta ifade etmeseler de bu eğilime sahip katılımcıların da ikinci eğilimde olduğu gibi gelin alma sırasında bir dua yaptıklarını öğreniyoruz.

Çekirge’de ... düğün salonu vardı. İlk evliliğimi orada yaptım. Eşim gelinlik giydi, ben de beyaz bir takım elbise ve kravat taktım. Yemekli bir düğün değildi, pastası, çerezi vardı. Meşrubat olarak da kola gazoz ikram edilen bir düğündü. Klasik pasta kesme falan o şekilde. İkinci evliliğim ise ...’da bir bahçede oldu. Arzu edilen kişilere alkol verildi, yemekli bir düğündü. (7.2.1.SAFFET, 61)

Saffet lise öğrenimi için köyünden ayrılarak Bursa’ya ardından üniversite öğrenimi için başka bir kente gitmiş ve bir daha da köye hiç dönmemiştir. Üniversite öğrenimi esnasında sol görüşe sahip kişilerin ağırlıklı olduğu bir atmosferi teneffüs etmiştir. Ayrıca Saffet’in dedesi hem dine hem de hocalara son derece mesafeli birisidir. Ailede otorite konumunda olan dede, Saffet’i bu açıdan etkilemiştir. Neticede Saffet, gündelik yaşamının merkezine dini koymadığı gibi dini olan her şeye karşı da mesafeli bir tavır geliştirmiştir. Saffet diğer taraftan sosyo-kültürel seviyesi yüksek bir çevreye sahiptir. Böyle bir habitusa sahip olan Saffet’in düğününe dair anlatımında ne geleneksel ne de dini bir unsura rastlanılmamaktadır. Ayrıca burada diğer iki eğilimde görülmeyen alkol ikramı söz konusudur. Alkol ikramının özellikle ikinci evliliğinde olması ise aradan geçen yıllar içinde mevcut habitusuyla çok daha ileri düzeyde bütünleştiğinin göstergesi kabul edilebilir.

Neticede ikinci nesil katılımcılardan itibaren geleneksel düğün uygulamaları terk edilmeye başlanmıştır. İkinci nesilde geleneksel uygulamalar hala belirgin olmasına karşın bir değişim ve dönüşüm olduğu izlenmiştir. Üçüncü nesilde ise geleneksel düğün uygulamaları neredeyse bütünüyle ortadan kalkmıştır. Düğünlerdeki dini unsurların ilk nesilden üçüncü nesle doğru genel anlamda azalma eğilimi taşıdığı söylenebilir. Ancak hem ikinci hem de üçüncü nesil katılımcılar içerisinde habituslarıyla uyumlu olarak dini unsurlara geleneksel düğünlerden daha fazla yer verenler de mevcuttur.

Sonuç

Kentleşme ve göç bağlamındaki literatür göstermektedir ki kırsal bölgelerden kent merkezlerine yönelen göçler, önemli sosyal, kültürel ve dinî değişimlere sebep olmaktadır. Bu göçler, farklı bir iktisadi düzenin hâkim olduğu, farklı sosyal sınıfları, inançları ve kültürleri içinde barındıran kentleri dönüştürürken; bir yandan da kentler, bünyesine kattığı yeni sakinlerini dönüştürmektedir. Yerel kültürler, ulusal hatta uluslararası sathaya yayılırken, aynı zamanda pek çok yerel kültür, melezleşerek veya küresel hegemonik kültür içerisinde eriyerek yok olmaktadır. Anılan sürecin önemli örneklerinden birini kentlileşmeyle birlikte düğün merasimlerinde yaşanan değişim oluşturmaktadır.

Belenören köylüleri kente göç ettikten sonra henüz ikinci nesildeyken geleneksel köy düğünlerini büyük ölçüde terk etmişlerdir. Üçüncü nesle gelindiğinde ise geleneksel köy düğünü bütünüyle ortadan kalkmıştır. Kentte yapılan düğünlerde bazı geleneksel uygulamalara rastlanılmaktadır. Fakat bunlar hem çok sınırlı olmakta hem de tüketim kültürünün parçası haline getirilerek, geleneğin gerçek bağlamından koparılmasından ibaret olmaktadır. Ayrıca düğünlerde ulusal veya küresel çapta popüler şarkılar ve oyunlar eşliğinde eğlenildiği görülmektedir. Yine geleneksel gelin kıyafetlerinin yerini tüm dünyada yaygın olarak kullanılan Batı orijinli beyaz gelinlikler almıştır. Tüm bunlar geleneksel kültürün melezleşerek ve küresel hegemonik kültür içinde eriyerek yok olduğunu göstermektedir.

Düğün merasimleri, kentlileşmeyle birlikte meydana gelen sosyal ve dinî değişime dair önemli izler taşımaktadır. Geleneksel kır toplumunda iş bölümü ve uzmanlaşma yaygınlaşmamıştır. Ekonomi tarıma ve hayvancılığa dayalı faaliyetlerden ibaret olduğundan hizmet sektörü de gelişmemiştir. Bu sebeple düğünün tüm aşamaları imece usulü yapılmaktadır. Modern düğünlerde ise hizmet sektörünün gelişmesi ve birincil ilişkilerin zayıflamasına paralel olarak düğünün neredeyse her aşaması profesyonel hizmet alımıyla gerçekleşmektedir. Kentlileşmenin getirdiği yaşam tarzı, kültürel bir değişimin yanında dini algılama ve yaşama şeklini de önemli ölçüde değiştirmiştir. Buna göre değişen din algısı ve kültür yapısı ekseninde, düğün merasimlerindeki değişimi üç eğilimle açıklamak mümkündür. 1) Geleneksel unsurların terk edilirken dinî unsurların geleneksel düğünlere göre daha çok öne çıkması. 2) Geleneksel unsurlar terkedilirken dini unsurların geleneksel düğünlere göre daha az yer bulması. 3) Hem geleneksel unsurların hem de dinî unsurların neredeyse tamamen ortadan kalkması. Birinci eğilimin daha çok dinî gruplar veya formel din eğitimi alan kişiler etkisiyle ortaya çıktığı görülmektedir. İkinci eğilim ise dini, kitabî olarak değil de kültürel boyutuyla yaşayanlar tarafından oluşmaktadır. Daha çok milliyetçi-muhafazakâr portre çizen bu kişiler, geleneksel düğün uygulamalarını terk ettikçe geleneksel düğünleri içkin olan pek çok dinî unsuru terk etmektedirler. Son eğilim ise bütünüyle seküler bir yaşam tarzını benimseyen ve kendini modern kent yaşamına adapte eden kişilerden meydana gelmektedir. Dolayısıyla hem din-kültür ilişkisi hem de dini algılama biçimi açısından kentlileşmeyle birlikte düğün merasimlerinde belirgin bir değişim olduğunu söylemek mümkündür. Son olarak unutulmamalıdır ki elinizdeki çalışma toplumsal gerçekliğin küçük bir kesitini anlama çabasıdır. Dolayısıyla burada elde edilen sonuçları anılan dar çerçevede değerlendirmek gerekir. Ancak yapılacak benzer çalışmalarla gerek

düğünlere dair folklorik unsurlardaki değişimi gerekse buradan hareketle sosyal, kültürel ve dini değişimi daha iyi anlama fırsatı elde edilecektir.

Kaynakça

- Adorno, Theodor W. *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi*. çev. Mustafa Tüzel vd. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.
- Baş, Türker - Ulun Akturan (ed.). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2. Basım, 2013.
- Baudrillard, Jean. *Simülakrlar ve Simülasyon*. çev. Oğuz Adanır. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 9. Basım, 2014.
- Bourdieu, Pierre. *Akademik Aklın Eleştirisi*. çev. P. Burcu Yalım. İstanbul: Metis Yayınları, 3. Basım, 2019.
- Cevizci, Ahmet. *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 3. Basım, 1999.
- Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri*. çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013.
- Durkheim, Emile. *Toplumbilimin Yöntem Kuralları*. çev. Özer Ozankaya. İstanbul: Cem Yayınevi, 2013.
- Durkheim, Emile. *Toplumsal İşbölümü*. çev. Özer Ozankaya. İstanbul: Cem Yayınevi, 3. Basım, 2018.
- Freyer, Hans. *Sanayi Çağı*. ed. M. Rami Ayas. çev. Bedia Akarsu - Hüseyin Batuhan. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2. Basım, 2018.
- Güleç, Özer. “Keles Belenören Köyü’nde Düğün Bölümlerinden Güvey Salma-Güvey Uyandırma ve Dürü Toplama”. 2. *Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı 20-22 Ekim*. 1/253-259. Bursa: Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Kültür Sanat Kurulu Yayınları, 2005.
- Keleş, Ruşen. *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi, 14. Basım, 2015.
- Kıray, Mübeccel Belik. *Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*. İstanbul: Bağlam Yayınları, 3. Basım, 2000.
- Merton, Robert K. *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press, Enlarged., 1968.
- Park, Rober E. - Burgess, Ernest W. *Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*. çev. Pınar Karababa Kayalığıl. Heretik Yayınları, 3. Basım, 2018.
- Pelvan, Mehmet. *Tarihiyle ve Kültürüyle Nalbant Köyü*. Bursa: Bursa Kültür A.Ş., 2017.
- Sezen, Yümni. *Kültür ve Din Türk-İslam Örneği*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2. Basım, 2015.
- Sjoberg, Gideon. “The Preindustrial City”. *American Journal of Sociology* 60/5 (1955), 438-445.
- Swingewood, Alan. *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. çev. Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı, 3. Basım, 2010.
- Şahin, Yusuf. *Kentleşme Politikası*. Bursa: Ekin Yayınevi, 6. Basım, 2017.
- Taş, Hülya. *Bursa Folkloru*. Bursa: Gaye Kitabevi, 2002.
- Uğurlu, Serdar - Koca, Selçuk Kürşad. “Sakarya Örneğinden Hareketle Gelin Kıyafetlerinde Meydana Gelen Değişim”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 8/1 (2011), 1290-1300.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 10. Basım, 2016.
- Türkiye İstatistik Kurumu. “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları”. 2021. Erişim 05 Ekim 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=45500>.